

Inkerosmurteiden tutkimusta

A. LAANEST *Ižorskije dialektu, lingvoeografitšeskoje issledovanije*, Eesti NSV Teaduste Akadeemia. Tallinn 1966. 170 s. ynnä 9 s:n saksankielinen referaatti.

Virolaisten kielentutkijoiden parina viime vuosikymmenenä Inkerin suomenheimoisten keskuudessa suorittamat suunnitelmalliset kenttä tutkimukset ovat jo nyt osoittautuneet ainoalaatuiksi. Inkeroisikielen, alueen ortodoksisen karjalaisväestön murteiden, tallennukseen ja selvittelyyn on keskittyneesti paneutunut tallinnalainen kielimies Arvo Laanest, joka vuosien aikana on tutustunut kaikkiin tärkeimpiin inkeroisryhmiin. Hän on vuodesta 1956 lähtien kirjannut ja nauhoittanut Soikkolan ja Hevaan murteita. Kesinä 1958—1959 hänellä on ollut mahdollisuus perehtyä silloin jo unohtumaisillaan olevaan Ylä-Laukaan eli Oredežin kielimuotoon, josta esim. murretekstejä oli enää saatavissa vain yhdeltä ainoalta henkilöltä. Laanestin tähän mennessä ilmestyneistä materiaalikeräelmistä on mainittava »Isuri murde tekste» (Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut, Tallinn 1966), jossa Hevaan ryhmän kylämurteiden kielennäytteet ovat melkeinpä korvaamattomia.

Esiteltävän inkeroisurteita käsittelevän kielimaantieteellisen tutkimuksen ainekset ovat peräisin pääasiallisesti tekijän matkoilta. Kartoitettavia äänne- ja muoto-opillisia ilmiöitä on valittu tasan seitsemänkymmentä. Niitä on tarkkailtu hieman yli neljässäkymmenessä keruupisteessä. Tavallisesti esiintymämerkkejä on kartoilla kolmisenkymmentä, mikä on olosuhteet huomioon ottaen kunnioitettava saavutus. Arvokkaita ovat levikkitiedot vähän tutkituista tai peräti tutkimattomistakin kylistä, mm. Soikkolan ryhmään kuuluvista Kaprion pitäjän Kolokan ja Taatsoin kylistä. Hevaan alueelta on tietoja kolmeltatoista paikkakunnalta. Merkintöjä ei ole vain Hevaanjoen varrelta, vaan myös hajakylistä, esim. idempää Suomenlahden rantamilta Yhinmäeltä ja Tieriikolasta sekä Kaprion läheltä Ylä-Luuskiasta. Ala-Laukaata edustaa yhdeksän keruupistettä; näiden joukossa on myös Kukkoski, joka meikäläisessä kirjallisuudessa on luettu vatjan kielen alueeseen. Ylä-Laukaan alueelta on

tietoja viidestä kylästä, mutta ne ovat osittain peräisin Volmari Porkan tutkimuksesta.

Teoksessa kiinnittyy huomio erityisesti materiaalin antoisuuteen ja uututeen. Varsin selvän ja luotettavan kuvan saa murteille luonteenomaisista klusii-lien ja s:n geminoitumisilmiöistä, sellaisista kuin pidentumisestä supistumien edellä ja kolmitavuisissa sanoissa pitkän ensi tavun jäljessä (Soikkolassa *kääli* tai *käälti*, *lampahan*, paik. *rauttain*; Hevaalla *kold kerittä*, *ümpäri*, paik. *ümpär*; Ylä-Laukaalla *poika*, *aakka* 'alkaa', *kärpäin* 'kärpänen'; vain Ala-Laukaalta ilmiö puuttuu; s. 24—25, 29—30). Seikkaperäinen on myös esitys s-äänteistä (s, š, š, z, z, ž, ž, ž, ž; s. 54—58, 52—53). Kummankin ilmiön yksityiskohtainen foneettinen esittely on ollut mahdollista vain nauhoitemateriaalin pohjalta. Hevaan sananloppuisen k:n kuvauksessa on runsaasti uutta esimerkkiainesta, myös lauseyhteyksiin liittyvää, mutta vain sellaisia tapauksia, joissa -k on vokaalilla alkavan sanan edessä (s. 47—50). Niin ikään monikon partitiivin päätteiden kuvauksessa olisi ollut hyödyllistä mainita ainakin jossakin määrin puheyhteyksiä; tavataanhan Soikkolassa loppuheittoisia muotoja vokaalin edessä, vaikka loppuvokaali muuten on säilynyt tässä muotosarjassa. Tekijä ei ole katsonut tarpeelliseksi tavarajamerkin käyttöä esim. sellaisissa tapauksissa kuin *jaetti*, *joez* (s. 31, 33).

Muoto-opillisten piirteiden esittelyssä tapaa paljonkin mielenkiintoista, jopa aikaisemmassa kirjallisuudessa mainitsematonta ainesta. Kaikissa Hevaan alueen kylissä tunnetaan sellaiset mon. 1. persoonan muodot kuin *läkkämän* 'puhumme', *annoiman*, *laulaman*, *ombelemman*, *avivamman* 'autamme' (ks. 71—72). Hevaan Koskoven kylästä on ollut kuultavissa vielä *neljäns*, *vijens*-tyyppisiä ordinaalilukusanoja (s. 116). Aivan yllättäviä löytöjä ovat Hevaan Huuralasta ja Koskovesta tavatut imperatiivin mon. 2. persoonan muodot *lätkäin* 'puhukaa',

levätkäin, *töncätkäin*, 'lykätkää', *tulkain* (s. 129—131), jotka liittyvät Ylä-Laukaalta merkittyy *käykäi*-tyyppiin. Ne antavat selvän selityslähtökohdan muualla Hevaan murteistossa tavattaville *laulagän*, *lätkäin* -muodoille (vrt. Nirvi, Virittäjä 1960 s. 369—370).

Tutkimuksen päämääränä on lähinnä entistä selvemmän ja oikeamman kuvan antaminen päämurteiden keskinäisistä suhteista ja niiden kehityksestä. Näitä seikkojahan ovat tarkastelleet tosin vajavaisin aineksin sekä Volmari Porkka että Antti Sovijärvi. Laanestinkin mukaan Hevaan murreryhmä on konservatiivisin (esim. -k:n, -h:n, osittain -i:n sekä refleksiivisen konjugaation säilyminen). Ylä-Laukaan suhteellisen harvalukuiset poikkeavuudet toisaalta Hevaan, toisaalta Soikkolan ryhmän ilmiöistä ovat siinä määrin tasavertaiset, että kielimuodon liittyminen lähemmin jompaankumpaan näistä ei ole ratkaistavissa. Sen sijaan Ala-Laukaan murteen etääntyneisyyttä muista inkeroismurteista Laanestkin painottaa. Aikaisemmin katsottiin ympäristön suomalaismurteiden sekä vatjan vaikuttaneen tuohon läntisimpään murreryhmään. Näin onkin suurimmaksi osaksi asian laita; Laanest osoittaa, että vatalaisainekset ovat jossakin määrin runsaammat. Hän pitää myös mahdollisena, että jo ennen mainittujen ympäristökielimuotojen vaikutusta Ala-Laukaan ja muiden murteiden välillä on ollut eroavuuksia (mm. erikoisgeminaatio ja Ala-Laukaalla säilynyt *ir*, muualla *ir > er*). Siten Ala-Laukaan eriytyminen periytyy suhteellisen varhaiselta ajalta. Tekijällä on monia kannanottoja yleisiinkin äänneopillisiin ilmiöihin. Hän painottaa mm. sitä usein unohdettua seikkaa, että ns. yleisgeminaatio on inkeroisäyrämoisryhmässä huomattavasti vanhempaa kuin savolaismurteissa. Kun inkeroisurteissa painottomassa asemassa tavattavaa h:ta (tyypissä *lampahan*) on pidetty analogisena, katsoo tekijä, ettei sellaiseen ole mitään perustetta (s. 61).

Kaiken kaikkiaan Laanestin tutkimus osoittaa perusteellista perehtymistä inkeroisuurteihin. Tekijä hallitsee myös kaikinpuolisesti niihin tavalla tai toisella liittyvien ja vaikuttaneiden kielimuotojen ilmiöt ja tutkimuksen. Laanestin

monessa suhteessa uudenaikainen, kuitenkin historiallisilla linjoilla pysyttelevä teos on mielihyvin pantava merkille itämerensuomalaisten kielten viimeaikaisessa selvittelyssä.

R. E. NIRVI